

Tapytojų verslas XVIII a. Palenkės Bialoje

Aistė Paliušytė

*Kultūros, filosofijos ir meno institutas
Saltoniškių g. 58,
LT-01103 Vilnius*

Straipsnyje aprašomas tapytojų darbas Radvilų valdomoje Palenkės Bialoje. Remiantis Onos Sanguškaitės Radvilienės ir jos sūnaus Jeronimo Florijono Radvilos dvaro finansiniais ir ūkiniais dokumentais, charakterizuojami užsakymų ypatumai, tapytojų mokymo principai, apmokėjimas už darbą, atskleidžiamos materialinės tapytojų kūrybos sąlygos dvare.

Raktažodžiai: Radvilos, dvaro tapyba, tapybos užsakymas, dekoratyvinė dailė, tapybos medžiagos, tapytojų socialinė padėtis

Pastaraisiais metais daugėja studijų, išryškinančių socialinį LDK dailininko veiklos sąlygiškumą, tyrinėtinas šiuo požiūriu ir dailininkų darbas didikų dvaruose. Vienas iš stambių kultūros ir ūkio centrų XVIII a. I pusėje buvo Palenkės Bialoje, kuri nuo Liublino unijos įėjo į Lenkijos valstybės sudėtį, bet išlaikė stiprų ryšį su LDK kaip paveldėta Nesvyžiaus šakos Radvilų nuosavybė¹. XVIII a. Palenkės Bialoje, valdant LDK kanclerienei Onai Sanguškaitėi Radvilienei (1676–1746), vėliau ir jos sūnui LDK taurininkui bei vėliavininkui Jeronimui Florijonui Radvilai (1715–1760), buvo susibūrusi viena didžiausių XVIII a. LDK didikų tapytojų grupių². Gerai išlikę šios Radvilų valdos šaltiniai buvo ne kartą patekę į tyrinėtojų akiratį. Duomenų apie Palenkės Bialos tapytojus yra paskelbę Bolesławas Taurogiński, Zuzanna Prószyńska, Euzebjuszas Łopaciński, Jerzisz Kowalczykas, Wanda Karkucińska ir kt.³ Tapytojų gyvenimo ir kūrybos faktai minėti aprašant Palenkės Bialos pilies istoriją, taip pat J. F. Radvilos ir O. Radvilienės mecenatystę⁴. Šiame straipsnyje siekiama atidžiau pažvelgti į istoriografijoje tik fragmentiškai paminėtas materialines tapytojų darbo sąlygas, į kasdieninius dvaro tapytojo užsiėmimus ir juos lydėjusią medžiagų, pinigų ir ūkio produktų apyvartą. Straipsnyje remiamasi daugiausia ūkiniais ir finansiniais O. Radvilienės ir jos sūnaus J. F. Radvilos dvaro šaltiniais, kasdieninių daiktų, kaupytų „žemutiniam“ izde, sąrašais. Nagrinėti dokumentai nuo didikės valdymo Palenkės Bialoje pradžios po jos vyro mirties 1719 m. iki J. F. Radvilos mirties 1760 m.⁵ Dauguma šių dokumentų iki šiol nebuvo tyrinėti. Šio tipo šaltiniai padeda pažinti ne tik išskirtinius ir labiausiai vertintus kūrinius, bet ir kasdieninį tapytojo darbą. Būtent tapytojų kasdienybė padeda geriau atskleisti jų amato paskirtį ir vertę tuometinėje visuomenėje. Nors finansiniai dvaro dokumentai tik fragmentiškai, atskirais laikotarpiais, paliudija tapytojų veiklą Palenkės Bialoje, jie pateikia

naujų duomenų apie įtakingo LDK didikų dvaro tapytojų kūrybą, profesinius ryšius, turtingą padėtį, padeda geriau pažinti ir įvertinti jos (kūrybos) reikšmę dvarų dailės istorijoje.

Darbų pobūdis. XVIII a. Palenkės Bialos tapytojams buvo patikimos įvairios užduotys: kurti, kopijuoti ir atnaujinti portretus, religinius, istorinius, žanrinius paveikslus, peizažus, skirtus rezidencijai papuošti, paveikslų rinkiniams papildyti, bažnyčių altoriams įrengti⁶. Didelė dalis užsakymų buvo atliekama Radvilų rezidencijoje, tapytojai dirbdavo miesto bažnyčiose. Retsykiais vykdavo ir į kitas Radvilų valdas, pvz., gretimą Palenkės Bialai Slavačineką (*Slawacinek*), Slucką ir kt.

Kai kurie Palenkės Bialoje sukurti tapybos darbai istoriografijoje jau buvo paminėti, galima pateikti ir dar kelis pavyzdžius, išryškinančius atskiriems tapytojams patiktų užsakymų specifiką. Po 1738 m. gaisro O. Radvilienei parėmus Palenkės Bialos parapinės Šv. Onos bažnyčios atstatymą, dailininkams pavesta sukurti ir atnaujinti altorius⁷. 1740–1741 m. bažnyčioje dirbo tapytojas Kondratas⁸. 1741 04 29 iš didikės izdo jis gavo klijų dviejų altorių tapybai⁹. Tapytojas italas, galbūt Johannes Fulchi, 1741 m. tapė medžioklės sceną¹⁰. 1743 m. tapytojas Kazimierzas, tikriausiai Lutnickis, gavo drobės procesiniam Rožinio seserų paveikslui, tais pačiais metais Szycas – portretams ir Sopulingosios Dievo Motinos atvaizdui¹¹. 1752 m. Rosowskis greičiausiai tapė (ar atnaujino) Orlios cerkvės ikonas¹².

Palenkės Bialos dvaro išlaidų dokumentuose dažniausiai yra minimi tapytojų dekoratyviniai darbai. O. Radvilienei valdant buvo rekonstruojami, remontuojami rezidencijos pastatai, atnaujinamas jos interjeras, o tapytojams patikimas patalpų ir baldų dekoravimas¹³. O. Radvilienės izdo išlaidų sąrašai liudija, kad interjero puošimo darbai buvo nuolatiniai: tapytojai taisė, klijavo, atnaujindavo, gražino buities reikmenis, dekoravo sienų apmušalus ir baldus. De-

koratyvines užduotis atliko daugelis dvare dirbusių tapytojų nepriklausomai nuo jų kilmės ir profesinio statuso. Sudėtingos technikos baldų ir interjerų puošybos darbai, aksamavimas ir paprastas buities raudų dažymas nebuvo išskirtinė Palenkės Bialos tapytojų praktika, ji būdinga ir kituose XVIII a. LDK didikų dvaruose dirbusiems meistrams¹⁴.

Palenkės Bialos rezidencijoje dekoratyvines užduotis atliko svetimšaliai meistrai, pavyzdžiui, [Ksawery Dominikas?] Heski (Eski)¹⁵, taip pat šaltiniuose neįvardytas tapytojas prancūzas, kuris 1740–1742 m. iš dvaro izdo gavo drobės apmušalams, plieno biurams papuošti ir kt.¹⁶ 1743 m. tapytojas italas, tikriausiai J. Fulchi, O. Radvilienės pakviestas tapyti beveik visų žanrų paveikslus, išskyrus architektūros vaizdus, dirbęs didikei dekoravimo darbus¹⁷. Tarp tapytojų svetimšalių minimas Fiszeris ne tik projektavo rūmų interjerų tapybą, bet ir gražino baldus, tabokines, kitus smulkius daiktus. XVIII a. Lenkijos ir Lietuvos dvaruose sparčiai plintant kiniškų daiktų madai, tapytojai sudėtinga šio rytų stiliaus (*chinoiserie*) lakavimo technika ir aliejiniiais dažais dekoravo vietoje pagamintus baldus¹⁸. Fiszeris šiuo stiliumi puošė širmas, biurus¹⁹. 1634 m. šaltinyje jis paminėtas kaip kiniškų biurų gamintojas²⁰. O. Radvilienės meistras Wilkowskis itin dažnai minimas dekoravęs kinišku stiliumi. Tikriausiai šis tapytojas buvo įvaldęs kinišką lakavimo techniką – viename iš vėlyvų dvaro šaltinių jis vadintas lakuotoju²¹. 1734–1741 m. tapytojas Wilkowskis gamino širmas, be to, kiniškais motyvais puošė apmušalus²². Kiniškai dekoruoti mokėjo ir tapytojai Rosowskis, Aleksandras, Mateuszas²³. Tapytojai atlikdavo ir kitokius puošybos darbus, pavyzdžiui, Wilkowskis tikriausiai dekoravo bažnyčioms skirtus audinius – 1735 01 jis gavo drobės Palenkės Bialos bažnyčios didikų koplyčios antepedijui²⁴. Kondratas taip pat greičiausiai gražino apmušalus, baldus, aksamavimą²⁵. Wilkowskis, Rosowskis, Mateuszas, Kondratas nuolat atlikdavo ir kitus smulkius dekoravimo darbus²⁶.

Tapybos užduočių įvairovė buvo patikėta ir J. F. Radvilos dvaro meistrams. Vienas produktyviausių didiko tapytojų Stefanas Cybulskis kūrė portretus, religinius paveikslus, atnaujindavo senus didiko galerijos paveikslus, dažė buities reikmenis, paveikslų rėmus ir kt.²⁷ Dekoratyvinius darbus atliko ir kiti dar O. Radvilienei Palenkės Bialoje dirbę tapytojai: Rosowskis, Woiciechas Sczerbińskis ir kt.²⁸ 1754–1755 m. W. Sczerbińskis dailino ir aksamavimą rezidencijos kambarių sienų apvadus, gražino Gdansko baldus²⁹. 1755 m. Rosowskis dažė kunigaikščio prancūziškas roges, aksamavimą³⁰. Rosowskis, Sczerbińskis, tebedirbę Palenkės Bialoje ir valdant J. F. Radvilai, ir Johannas Friedrichas Dietzas (Tyc) atliko ir kitas dekoravimo užduotis³¹.

Tapytojų mokymas. Viena iš tapytojams pavedamų užduočių buvo mokinių ugdymas. Radvilų dvare

mokiniai neretai ruošti užsakovo iniciatyva, sudarant atitinkamas meistrus įpareigojančias sutartis³². Be išlikusių kelių tapytojų ruošimą reglamentuojančių sutarčių, dvaro finansiniai dokumentai taip pat byloja apie atskirų meistrų vaidmenį ugdant mokinius (žr. 1 priedą). O. Radvilienės dvare tapytojus mokė svetimšalis dekoratorius Fiszeris (mirė prieš 1636 07). 1728 m. jis ruošė Janą ir Mateuszą³³. Dvaro tapytojus ruošė ir italas J. Fulchi, pagal 1742 m. sutartį jis turėjo per dvejus metus išmokyti Kazimierzą Lutnickį tapyti „itališkai“³⁴. Tikriausiai J. Fulchi tapatintinas ir su šaltiniuose neįvardytu italu, 1740 m. mokiusiu Benedyktą³⁵. Mokinių taip pat turėjo Wilkowskis ir Aleksandras.

Palenkės Bialoje mokiniai buvo mokomi įvairių dekoravimo būdų, pavyzdžiui, 1734 m. Rosowskis tikriausiai padėjo meistrams gražinti spinteles, tapyti apmušalus. 1737 m. W. Sczerbińskis mokėsi kiniškos dekoravimo technikos³⁶. Mokiniai ėmėsi ir vaizduojamųjų užduočių – 1743 m. Szycas gavo drobės dviem paveikslams nutapyti³⁷.

Palenkės Bialą valdant J. F. Radvilai, mokinius ruošė S. Cybulskis. Jis mokė vietinius ir atvykėlius: vokiečių Johaną iš Gdansko, Palenkės Bialos drožėjo Kondrato sūnų, vietinio sodininko sūnų Antonį Szurawskį, Piotrą Boguckį ir kt. 1757 08 17 laiške J. F. Radvilai iš Palenkės Bialos S. Cybulskis surašė nuo 1747 m. iki 1757 m. turėtus 8 mokinius (žr. 1 priedą)³⁸.

S. Cybulskio dirbtuvėje tradiciškai buvo mokoma tapybos, svarbiu laikant piešimo įgūdžių ugdymą. Dar pats mokydamasis Gdanske pas tapytoją Jakubą Wesslį S. Cybulskis laiške J. F. Radvilai minėjo, jog piešdamas ugda savo sugebėjimus³⁹. Viename iš vėlyvesnių laiškų S. Cybulskis rašė apie praktikuojamą mokinių vakarinį piešimą, taip pat teigė, jog mokiniai turi įgusti tinkamai derinti spalvas, mokėti perteikti proporcijas, žmogaus kūno dalių sandarą⁴⁰. Tam meistras prašė J. F. Radvilos duoti jam iš savo galerijos tapybos kūrinių kopijavimui, taip pat skulptūrą ant postamento⁴¹. Mokinio pasiekta meistrystė buvo paliudijama pateikus pieštus ar tapytus paveikslus⁴². Atsiskaitinėdamas J. F. Radvilai 1757 m. S. Cybulskis siuntė didikui savo mokinių darbus: A. Szurawskio piešinius ir Bazyli Nawrockio tapytą paveikslą⁴³. Mokydamiesi S. Cybulskio mokiniai dvare taip pat atlikdavo įprastus dekoravimo darbus, pvz., B. Nawrockis 1754–1755 m. gavo medžiagų žvėrelių figūrų aksamavimui ir įvairiems pagalbiniais darbams⁴⁴.

Kai kuriose sutartyse, pavyzdžiui, J. Fulchi, tapytojų mokymosi laikas buvo apibrėžtas dvejim metams, tačiau dažnai jis nebuvo reglamentuotas ir priklausė nuo įgimtų mokinio sugebėjimų, jo kitų darbų dvare ir kt.⁴⁵ Mateuszas ir Janas, Fiszerio mokiniai, mokėsi ne mažiau kaip trejus metus, B. Nawrockis – ne mažiau kaip septynerius, P. Boguckis –

aštuonerius (žr. 1 priedą)⁴⁶. Dalis 1747–1757 m. ruoš-tų mokinių nuo kelių mėnesių iki kelių metų bandė savo sugebėjimus, bet, anot S. Cybulskio, neatsklei-dė gabumų⁴⁷. Kai kurie O. Radvilienės dvaro ugdy-tiniai tapo meistrais ir dirbo Palenkės Bialoje: Ka-rolis Gadomskis, Janas Tyszkiewiczzius, W. Szczer-biński⁴⁸. Pas S. Cybulskį mokėsis B. Nawrockis 1760 m. taip pat minimas kaip tapytojas, gaunantis išlaikymą iš Palenkės Bialos pajamų⁴⁹.

Dalis Palenkės Bialos tapytojų dirbtuvėse išugdy-tų meistrų šaltiniuose buvo įvardijami lakuotojais – matyt, įgijo šioje mokykloje sudėtingos lakavimo technikos įgūdžių. Dekoruoti sugebėjo O. Radvilie-nės tapytojų dirbtuvėse besimokę meistrai. Pavyz-džiui, 1734 m. dvare dirbęs tapytojas Mateusz, gal-būt buvęs Fiszerio mokinys, minimas dekoravęs ki-niškas spintas⁵⁰. Dziezkiewiczzius, 1742 m. mokėsis Palenkės Bialoje (žr. 1 priedą), vėliau persikėlė kar-tu su žmona į Nesvyžių ir ten dirbo vadovaujamas tapytojo K. D. Heski. Šis patvirtino, jog Dziezkie-wiczzius gerai kopijuoja, yra įvaldęs raižytojo ir la-kuotojo amata⁵¹. K. D. Heski apibūdino ir antrą iš Palenkės Bialos kilusį tapytoją – Stanisławą Mi-kołajewski, tikriausiai tapatintą su bendrapavardžiu Wilkowskio mokiniu (žr. 1 priedą). S. Mikołajew-skis, anot K. D. Heski, sugebėjo lakuoti ir „papas-tai“ tapyti⁵².

Darbo medžiagos. Tapytojų darbus ir ryšį su užsa-kovo dvaru, taip pat materialines tapytojų veiklos są-lygas paliudija jiems skirtos medžiagos⁵³. Tapytojai buvo nuolatiniai dvaro „žemutiniame“ izde kaupiamų kas-dieninių daiktų ir medžiagų vartotojai. O. Radvilienės dvaro izde vyravo universalios įvairiems poreikiams ir amatininkams tinkamos medžiagos ir priemonės: dro-bė, šlifikliai ir kt. Didikės izdo sąrašuose šalia dvaro tarnams, įvairiems amatininkams nuolat tiek-tų medžia-gų (muilo, klijų, žvakių, geležies, vinių ir kt.) būta ir tokių, kurios naudotos tapytojų: jiems buvo skirti pig-mentai, drobė, muilas teptukams plauti, etilo spiritas pokostui gaminti ir kt.⁵⁴ 1733 m. Gdanske O. Radvi-lienės užsakymu pirka švino baltojo, florentietiško la-ko, sidabro, aukso, Berlyno mėlynojo, minijos ir kt.⁵⁵

J. F. Radvilos „žemutiniame“ izde būta dar įvai-resnių tapytojų naudotų medžiagų ir įrankių, pvz., terpentino, teptukų, lako ir aukso lakštų. XVIII a. Lietuvos ir Lenkijos Respublikoje pigmentais pre-kiauta Varšuvoje, Gdanske, Karaliaučiuje, Lietuvos Brastoje⁵⁶. J. F. Radvilos tapytojams pigmentai pirk-ti Gdanske, taip pat Lietuvos Brastoje ir Varšuvoje. Viename iš laiškų J. F. Radvilai S. Cybulskis minė-jo, kad Varšuvoje parduodamų pigmentų kokybė bu-vo prastoka, o kaina aukšta, tad jis prašė juos ga-benti iš Gdanske⁵⁷. 1752 m. J. F. Radvilos izdo iš-laidų kvituose pažymėta tapytojams tiekama aukso folija, taip pat Berlyno mėlynasis, palyginti neseniai (1704 m.) išrastas patvarus ir geromis dengiamosio-

mis savybėmis pasižymintis pigmentas. Izdo išlaido-se dažniausiai minimi universlūs tradiciniai pigmen-tai, pavyzdžiui, švino baltasis, taip pat vario žaliasis, įvairių atspalvių ochra ir kt.⁵⁸

S. Cybulskiui teikiamų medžiagų sąrašai byloja, jog tapytojas taikė įvairių tapybos ir dekoravimo tech-niką: dvaras jį aprūpindavo popieriumi, stiklu, aukso ir sidabro folija, metalo lakštais ir kt.⁵⁹ 1752 01 25 jam skirta svaras švino baltojo, 4 lotai nesmulkinto cinoberio, 6 lotai Berlyno mėlynojo, po 8 lotus švie-sios ir tamsios ochros, 6 lotai gumiarabiko, naudoto daugiausia lesiruotėms, 10 svarų baltojo vaško, po-pieriaus ir kt.⁶⁰ 1752 02 27 dekoravimui pilyje buvo skirtas svaras švino baltojo, 6 lotai Berlyno mėlyno-jo, po ¼ svaro šviesios ir tamsios ochros, 4 lotai gumiarabiko ir kt.⁶¹

Apmokėjimas už darbą. Dvare buvo įprasta tai-kyti kelias apmokėjimo formas, be jau minėtų me-džiagų darbu – ordinarijos, smulkūs pinigai išlaiky-mui (*strawne*) ir metinė alga (*jurgielt, salarium*)⁶². Kartais atskirai buvo išmokami pinigai pigmentams įsigyti, antai J. Fulchi, be algos, kasmet tam buvo skiriama 24 auksinų dažams⁶³. Išlikę šaltiniai yra frag-mentiški ir neleidžia daryti išvadų apie lėšų ir pro-duktų vertės visumą, skirtą kiekvienam dailininkui. Tačiau piniginių išlaidų sąrašai žymi tapytojams mo-kėtas metines algas ir jiems skirtą išlaikymą bei ordi-nariją atskirais laikotarpiais. Šie dokumentai atsklei-džia ne tik ekonominius dvaro ir dailininko ryšius, bet ir tapytojų vykdytų darbų apimtį bei įvertinimą (žr. 2 priedą). O. Radvilienės laikais tapytojams, kaip ir kitiems amatininkams, alga buvo nuolat mokama ketvirčiais (vadinamais Velykų, šv. Jono, šv. Mykolo ir Kalėdų). Palyginę meistrų algas matome, jog dau-giausia už darbą buvo atlyginama užsieniečiams meistrams. Pavyzdžiui, Fiszeris gavo ištis didelę, pa-lyginus su kitais dvariškiais, metinę algą. Išskirtinė šio tapytojo alga atitiko ir ypatingas jo pareigas dva-re – mokinių ruošimą, įvairius projektavimo darbus. Vidutinė O. Radvilienės dvariškio alga siekė 800 auk-sinų, kituose XVIII a. Lietuvos ir Lenkijos Respub-likos dvaruose – apie 400 auksinų⁶⁴. Tačiau Fiszerio darbas, lyginant tiek su O. Radvilienės, tiek kitų di-dikų dvariškių alga, buvo itin brangiai įvertintas. Iš-siskyrė ir užsieniečio Heski alga. Brangiausiai buvo apmokami užsieniečiai meistrai ir J. F. Radvilos dva-re⁶⁵. Daugelio tapytojų alga Radvilų dvare prilygo vidutinei dvariškių algai. Po Fiszerio mirties didžiau-sias metines algas, bet mažesnes už vidutines (po 100 auksinų), gavo tapytojas Wilkowskis, Mateusz ir Kondratas; visų jų atliekamas darbas dvare buvo panašus. Tais pačiais metais tokia pat alga skirta ir tapytojui Aleksandrui⁶⁶. Gerokai mažiau (40 auksinų) 1736 m. buvo apmokamas Rosowskio ir W. Szczer-biński darbas, bet prilygo tų pačių metų vidutinei amatininkų algai⁶⁷.

Radvilų dvare tiesiai iš izdo, be meistrų tarpininkavimo, buvo mokamos algos ir mokiniams⁶⁸. Pavyzdžiui, B. Nawrockis, A. Szurawski, mokydami pas S. Cybulskį, gaudavo po 20 auksinų kasmet, tiek pat gaudavo ir J. F. Dietzo mokinys P. Boguckis⁶⁹. Natūralu, kad mokinių atlyginimas gerokai skyrėsi nuo meistrų algų, pvz., 1728–1730 m. Mateusz ir Jerzy gavo po 10 auksinų kas ketvirtį, tai yra 2–10 kartų mažiau nei tapytojai meistrai tais pačiais metais⁷⁰. Išlaikymui numatyti pinigai taip pat atskleidžia darbo vertinimo skirtumus ir profesinių ryšių hierarchiją tapytojų dirbtuvėse. Pinigai, skirti tapytojų išlaikymui per savaitę, 1736 m. svyravo nuo 2 iki 5 auksinų, 1737–1738 m. – nuo 3 iki 5 auksinų, 1752 m. – nuo 2 iki 4 auksinų, 1760 m. – nuo 1 iki 4 auksinų⁷¹. Didžiausia 1752 m. amatininkams (auksakaliui ir akmentašui) numatyta suma buvo 6 auksinai ir 10 grašių. Skyrėsi mokytojų ir mokinių išlaikymui skirti pinigai: mokiniams dažniausiai buvo mokama 1–2 auksinai per savaitę⁷².

Be grynąjų pinigų, būta ir kitų atlyginimo už darbą formų: tiekti maisto produktai, malkos būstui apšildyti, drabužiai ir kt. Viena iš dailininkų rėmimo formų – apgyvendinimas dvare. 1741 m. specialiu raštu įteisinus dvaro tapytojo statusą, iš Vroclavo kilusiam Karoliui Gadowskiui buvo patvirtinta teisė į „laisvą būstą“ (*wolne mieszkanie*)⁷³. Tikriausiai didžioji dalis tapytojų dirbo ir gyveno Palenkės Bialos rezidencijoje. Kokiomis teisėmis, koks buvo jų turas, dažniausiai sunku pasakyti. Tik nedidelė dalis tapytojų minima išlikusiuose XVIII a. I pusės Palenkės Bialos gyventojų sąrašuose, pvz., Fiszzeris, 1734 m. gyvenęs rezidencijos oficinose⁷⁴, tapytojas Mateusz Stefański. Šiam mirus prieš 1742 02 14, namą Palenkės Bialoje greta miesto turgaus (jame tapytojas gyveno iki mirties) O. Radvilienė perdavė drožėjui Cyrylui Malawskiui⁷⁵. 1742 m. tarp Palenkės Bialos krikščionių namų minimas ir tapytojas W. Szczerbiński naujai pastatytas namas⁷⁶.

Taigi šaltiniai patvirtina itin stiprius materialius tapytojų ir užsakovų ryšius. Nors finansinė parama neišskyrė tapytojų iš kitų amatininkų, nesuteikė jiems

ypatingo statuso, bet sudarė sąlygas kelių tapytojų ilgalaikiam darbui dvare. Antai 1734–1736 m. O. Radvilienės dvare dirbo ne mažiau kaip 6 tapytojai (Fiszzeris, Aleksandras, Wilkowskis, Rosowskis, Mateusz, Kondratas), kurie gavo būstą, algas ir išlaikymą⁷⁷. Daugiau kaip po kelis tapytojus dirbdavo tuo pačiu metu Palenkės Bialoje ne tik valdant O. Radvilienę, bet ir J. F. Radvilai, kurio charakteris ir ūkininkavimo įpročiai nebuvo tokie pozityvūs ir palankūs dailininkų kūrybai⁷⁸. 1752 m. didiko dvare buvo išlaikomi Wilkowskis, Rosowskis, W. Szczerbiński, Kondratas, S. Cybulskis⁷⁹. 1754–1755 m. Palenkės Bialos ūkiniuose dokumentuose minimi šie dvaro tapytojai: S. Cybulskis, Rosowskis, W. Szczerbiński, J. F. Dietzas⁸⁰. 1760 m. išlaikymą iš Palenkės Bialos pajamų gavo Wilkowskis, Kondratas ir B. Nawrockis⁸¹. Dalis tapytojų išdirbo Palenkės Bialos dvare daugiau kaip dešimtmetį – tą patvirtina tapytojams mokėtų algų sąrašai (žr. 2 priedą). Svetimšalis tapytojas Fiszzeris minimas O. Radvilienės dvaro dokumentuose nuo 1723 m. iki 1734 m.⁸² Ne mažiau kelių dešimtmečių Palenkės Bialoje dirbo Wilkowskis, Rosowskis⁸³. S. Cybulskis Palenkės Bialoje išdirbo per 30 metų⁸⁴.

Žinių apie ilgalaikių dailininkų grupių, jų sėslių dirbtuvių egzistavimą XVIII a. LDK nėra daug, tipiškasis regionui buvo vienkartinis užsakymas, trumpalaikis dailininko ryšys su dvaru konkrečiam objektui sukurti. Tad Palenkės Bialos tapytojų dirbtuvių sėslumas buvo mažiau tipiškas LDK didikų dvarams reikškinys. Palenkės Bialos tapytojai XVIII a. pasižymėjo įvairios puošybos technikos valdymu, kurią pritaikė dirbdami ne tik Palenkės Bialoje, bet ir kituose giminės dvaruose LDK teritorijoje. Nuolatiniai užsakymai ir materialinė parama buvo viena iš priežasčių, padėjusių susiformuoti palyginti sėslioms ir ilgalaikėms Palenkės Bialos tapytojų dekoratorių dirbtuvėms.

Gauta 2004 04 13

1 priedas. Palenkės Bialos tapytojų mokiniai			
Metai	Mokinys	Meistras	Šaltinis
1	2	3	4
1727–1730	Mateusz (Matheusz)		BNIA, f. 694, ap. 2, b. 10770, l. 4, 9v, 18, 21v, 53, 56, 59, 62, 65, 73v
1727–1730	Jerzy		BNIA, f. 694, ap. 2, b. 10770, l. 4, 9v, 18, 21v, 53, 56, 59, 62, 65, 73v
1728–1729	2 mokiniai	Fiszzer (Fischer)	BNIA, f. 694, ap. 2, b. 10770, l. 1, 14, 25, 32, 71
1728	1 mokinys	Wilkowski	BNIA, f. 694, ap. 2, b. 10770, l. 1, 14, 32
1728–1729	1 mokinys	Franciszek Heski	BNIA, f. 694, ap. 2, b. 10770, l. 25, 31, 71

1 priedo tęsinys			
1	2	3	4
1731	1 mokinys	Fiszer	<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 2, b. 10770, l. 76, 78, 82, 83
1731	Mateusz	Fiszer	<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 2, b. 10770, l. 86
1731	Jan	Fiszer	<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 2, b. 10770, l. 86
1731	1 mokinys	Heski	<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 2, b. 10770, l. 76, 78, 83
1734	Rosowski		<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 4, b. 5817, l. 52, 607v, 74v, 76, 82; <i>LVIA</i> , f. 459, ap. 1, b. 880, l. 62
1734	1 mokinys	Fiszer	<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 4, b. 5817, l. 63v
1734	2 mokiniai	Mateusz	<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 4, b. 5817, l. 58, 63v
1734–1735	1 mokinys	Aleksander	<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 4, b. 5817, l. 64, 147v
1735	1 mokinys	Mateusz, mirė prieš 1736 08 20 (<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 4, b. 5817, l. 202)	<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 4, b. 5817, l. 149
1735	Mikołajewski	Wilkowski	<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 4, b. 5817, l. 147v
1735	1 mokinys (Mikołajewski?)	Wilkowski	<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 4, b. 5817, l. 149
1735?–1736 (prieš 1736)	Jaś (plg. 1740– 1741 m. Jaś)	Fiszer, mirė prieš 1736 07 13	<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 4, b. 5817, l. 145v, 195
1736	Jan (plg. Jaś)		<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 4, b. 5817, l. 202v, 226v
1736–1738	Jan Paluch (Paluk, plg. Jan)		<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 2, b. 10766, p.50, 52, 54, 56, 58, 60, 66, 68, 69–93 95–137, 186
Prieš 1736 06 28	Wojciech Szczerbiński	Aleksander, mirė prieš 1636 06 28	<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 4, b. 5817, l. 186
1736–1737	Mikołajewski		<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 4, b. 5817, l. 226v; <i>LVIA</i> , f. 459, ap. 1, b. 889, l. 40
1736–1738	Wojciech Szczerbiński (Szczyrbiński, Szczerpiński, Szerpiński, Czerpiński, Szcepiński)		<i>BNIA</i> , f. 694 ap. 2, b. 10766, l. 46v; 47v, 50, 52, 54, 56, 58, 60, 63, 66–93, 95–137, 186; ap. 4, b. 5817, l. 202v, 226v; <i>LVIA</i> , f. 459, ap. 1, b. 891, l. 68
1736–38	Jan Tyszkiewicz (Tiskiewicz, Tyskiewicz)		<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 2, b. 10766, p. 50, 52, 54, 56, 58, 60, 63, 66, 68–93, 95–137, 186; ap. 4, b. 5817, l. 226v
1738	Benedykt		<i>LVIA</i> , f. 459, ap. 1, b. 883, l. 94; <i>AGAD, AR</i> , dz. 29, b. 29
1738	Stefan		<i>LVIA</i> , f. 459, ap. 1, b. 883, l. 94; <i>AGAD, AR</i> , dz. 29, b. 29
1740	Jan Tyszkiewicz		<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 2, b. 10796, l. 5; <i>AGAD, AR</i> , dz. 29, b. 29
1740	Jan Paluch		<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 2, b. 10796, l. 5
1740	Benedykt	italas tapytojas (Johann de Fulchi?)	<i>AGAD, AR</i> , dz. 29, b. 29; <i>LVIA</i> , f. 459, ap. 1, b. 885, l. 198
1740	Mikołajewski		<i>AGAD, AR</i> , dz. 29, b. 29
1740	Stefan		<i>AGAD, AR</i> , dz. 29, b. 29; <i>LVIA</i> , f. 459, ap. 1, b. 885, l. 3

1 priedo tęsinys			
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
1740	Kolęda (Kolenda)		<i>AGAD, AR</i> , dz. 29, b. 29; <i>LVIA</i> , f. 459, ap. 1, b. 885, l. 197
1740–1741	Jaś		<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 2, b. 10784, l. 18; <i>LVIA</i> , f. 459, ap. 1, b. 885, l. 196.
1741–1743	Szyc		<i>AGAD, AR</i> , dz. 29, b. 29; <i>BNIA</i> , f. 694, ap. 2, b. 10784, l. 36v; <i>LVIA</i> , f. 459, ap. 1, b. 873, l. 46; b. 886, l. 132; b. 891, l. 74
1741	Mateusz		<i>AGAD, AR</i> , dz. 29, b. 29
1742	Dziekiewicz		<i>AGAD, AR</i> , dz. 5, b. 2426, l. 12; <i>LVIA</i> , f. 459, ap. 1, b. 887, l. 152
1742	1 mokinys	Karol (tikriausiai Karol Gadomski)	<i>LVIA</i> , f. 459, ap. 1, b. 887, l. 152
1742	Stefan		<i>LVIA</i> , f. 459, ap. 1, b. 890, l. 97
1747–1748	Paszkievicz	Stefan Cybulski	<i>AGAD, AR</i> , dz. 5, b. 2426, l. 12
1749–1750	Miron	Stefan Cybulski	<i>AGAD, AR</i> , dz. 5, b. 2426, l. 12
1750	Matusewicz	Stefan Cybulski	<i>AGAD, AR</i> , dz. 5, b. 2426, l. 13
1750–1751	Johan vokietis	Stefan Cybulski	<i>AGAD, AR</i> , dz. 5, b. 2426, l. 13
1751–1752	Jędzej	Stefan Cybulski	<i>AGAD, AR</i> , dz. 5, b. 2426, l. 13
1751–1757	Bazyli (Bazyl) Nawrocki	Stefan Cybulski	<i>AGAD, AR</i> , dz. 5, b. 2426, l. 11, 13; <i>LVIA</i> , f. 459, ap. 1, b. 899, l. 8, 11v, 15, 22v, 31v, 45v; l. b. 907, l. 9v; b. 911, l. 1; <i>BNIA</i> , f. 694, ap. 2, b. 10796, l. 64v
1752–53	Piotr Bogucki	Stefan Cybulski	<i>AGAD, AR</i> , dz. 5, b. 2426, l. 13
1753–1760?	Piotr Bogucki	Jan Friedrich Dietz (Tyc)	<i>AGAD, AR</i> , dz. 5, b. 2426, l. 13; <i>BNIA</i> , f. 694, ap. 2, b. 10796, l. 64v
1756–1757	Antoni Szurawski (Szura)	Stefan Cybulski	<i>AGAD, AR</i> , dz. 5, b. 2426, l. 13; <i>BNIA</i> , f. 694, ap. 2, b. 10796, l. 64v

2 priedas. Tapytojų algos			
Data	Dailininkas	Alga	Šaltinis
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
1723 06 24 – 1723 12 31	Fiszer	506 auksinai 20 grašių	<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 2, b. 10766, l. 12v
1723 12 25 – 1724 12 15	Fiszer	1266 auksinai 20 grašių (per metus)	<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 2, b. 10766, l. 39v
1725 01 01 – 1725 10 29	Fiszer	316 auksinų 20 grašių (3 metų ketvirčiai)	<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 2, b. 10766, l. 11
1727	Fiszer	po 253 auksinus 10 grašių (šv. Mykolo ir Kalėdų ketvirčiai)	<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 2, b. 10770, l. 3v, 9
1727	Wilkowski	25 auksinai (1 ketvirtis)	<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 2, b. 10770, l. 4, 9v
1728–1729	Fiszer	po 253 auksinus 10 grašių (visi metų ketvirčiai)	<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 2, b. 10770, l. 17v, 21v, 26v, 55v, 58, 61v, 64, 67
1728 02 03– 1729	Franciszek Heski	125 auksinai 15 grašių (Velykų ketvirtis), po 200 auksinų (1728 m.	<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 2, b. 10770, l. 17v, 21v, 52v, 55v, 58, 61v, 64, 67, 68

2 priedo tęsinys			
1	2	3	4
		šv. Jono, šv. Mykolo, Kalėdų ketvirčiai; 1729 m. – visi metų ketvirčiai	
1728–1729	Wilkowski	po 25 auksinus (visi ketvirčiai)	<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 2, b. 10770, l. 18, 22, 27, 53, 55v, 58, 65, 68
1729 (nuo 02 12?)	Sławiński (Sławieński)	30 auksinų 18 grašių (už Velykų ir šv. Jono ketvirčius) 20 auksinų (šv. Jono ketvirtis)	<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 2, b. 10770, l. 53, 59, 62
1730	Fischer	253 auksinai 10 grašių (šv. Jono ketvirtis)	<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 2, b. 10770, l. 72
1730	Heski	200 auksinų (šv. Jono ketvirtis)	<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 2, b. 10770, l. 72
1730	Wilkowski	25 auksinai (šv. Jono ketvirtis)	<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 2, b. 10770, l. 73v
1731	Fischer	253 auksinai 10 grašių (Kalėdų ketvirtis)	<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 2, b. 9790, l. 153
1731	Heski	200 auksinų (Kalėdų ketvirtis)	<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 2, b. 9790, l. 153
1731	Wilkowski	25 auksinai (Kalėdų ketvirtis)	<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 2, b. 9790, l. 153v
1731	Aleksander ⁸⁵	25 auksinai (Kalėdų ketvirtis)	<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 2, b. 9790, l. 153v
1731	Kondrat ⁸⁶	25 auksinai (Kalėdų ketvirtis)	<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 2, b. 9790, l. 153v
1736	Wilkowski	100 auksinų (metinė alga)	<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 2, b. 10766, l. 46, 47
1736	Mateusz	100 auksinų (metinė alga)	<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 2, b. 10766, l. 46, 47
1736	Kondrat	100 auksinų (metinė alga)	<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 2, b. 10766, l. 47
1736	Rosowski	40 auksinų (metinė alga)	<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 2, b. 10766, l. 46v
1736	Wojciech Sczyrbiński	40 auksinų (metinė alga)	<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 2, b. 10766, l. 46v, 47v
1736	Aleksander ⁸⁷	100 auksinų (metinė alga)	<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 2, b. 10766, l. 46v
1741	Gadomski Karol	500 timpų (metinė alga)	<i>AGAD, AR</i> , dz. 21, G–5.
1746–1760	Wilkowski	po 200 auksinų per metus	<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 2, b. 10796, l. 60
1746–1760	Karol (Gadomski?)	po 100 auksinų per metus	<i>BNIA</i> , f. 694, ap. 2, b. 10796, l. 60
1754	Stefan Cybulski	150 auksinų (Kalėdų ir šv. Jono ketvirčiai)	<i>LVIA</i> , f. 459, ap. 1, b. 911, l. 16

Nuorodos ir paaiškinimai

¹ Ona Sanguškaitė Radvilienė (1646–1746) valdė Palenkės Bialą po vyro LDK kanclerio Karolio Stanislovo Radvilos mirties 1719 m. Palenkės Bialoje ji gyveno iki 1745 m., kai į rezidenciją atsikėlė sūnus Jeronimas Florijonas Radvila.

² W. Karkucińska, tyrinėjusi O. Radvilienės dvarą, surašė apie 30 įvairiu laiku O. Radvilieniui dirbusių tapytojų

(W. Karkucińska, *Anna z Sanguszków Radziwiłłowa (1646–1746)*, W-wa, 2000, s. 170–173). Po O. Radvilienės mirties didžioji dalis Palenkės Bialos tapytojų kartu su valda, kurioje buvo įsikūrę, atsідūrė J. F. Radvilos žinioje.

³ Duomenys apie Palenkės Bialos tapytojus paskelbti: B. Taurogiński, Dane archiwalne o artystach na dworze książąt Radziwiłłów XVI–XIX w., *Prace i Materiały Sprawodawcze Sekcji Historii sztuki Towarzystwa Przyja-*

- ciół Nauk w Wilnie*, Wilno, 1938–1939, t. 3, s. 19–23; E. Łopaciński, Zamek w Białej Podlaskiej. Materiały archiwalne, *Biuletyn Historii Sztuki*, R. XIX (1957), Nr. 1, s. 27–48; J. Kowalczyk, Hieronima Floriana Radziwiłła stosunek do sztuki i artystów, *Kultura artystyczna Wielkiego Księstwa Litewskiego w epoce baroku*, Warszawa, 1995, s. 27–42; W. Karkucińska, ten pat., S. 170–173. Apie Radvilų tapytojus lenkų dailininkų žodyne rašė Z. Prószyńska (*Słownik artystów polskich*, 1971–2003, t. 1–7).
- ⁴ Tyrinėtojai jau yra atkreipę dėmesį į kai kurias subjektyvias dailininkų darbo sąlygas Radvilų dvaruose, O. Radvilienės ūkininkės ir darbų organizatorės gabumus ir despotišką J. F. Radvilos būdą. Amatininkams ir dailininkams didikas taikė fizines bausmes ir prievartinį darbą (J. Kowalczyk, ten pat., 1995, s. 27–42).
- ⁵ Daugiausia išliko 1727–1744 m. ir 1752–1755 m. finansiniai ir ūkiniai dokumentai. Jie saugomi Lietuvos valstybės istorijos archyve (toliau – *LVIA*), Baltarusijos nacionaliniame istorijos archyve Minske (toliau – *BNIA*), taip pat ir Archiwum Główne Akt Dawnych, Archiwum Radziwiłłów (toliau – *AGAD, AR*).
- ⁶ Palenkės Bialos paveikslų rinkinių inventoriai publikuoti: E. Łopaciński, ten pat., 1957, s. 37–47; W. Karkucińska, ten pat., s. 304–320.
- ⁷ W. Karkucińska, ten pat., s. 79.
- ⁸ *AGAD, AR*, dz. 29, b. 29; *LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 885, l. 118.
- ⁹ *AGAD, AR*, dz. 29, b. 29.
- ¹⁰ *BNIA*, f. 694, ap. 2, b. 10784, l. 17v.
- ¹¹ *LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 873, l. 89, 90, 91.
- ¹² *LVIA*, f. 694, ap. 1, b. 900, l. 23.
- ¹³ Apie O. Radvilienės užsakytus darbus Palenkės Bialos rezidencijoje žr.: W. Karkucińska, ten pat., s. 58–63.
- ¹⁴ Plačiau apie tai žr.: A. Paliušytė, Dailininko identitetas Lietuvos Didžiojoje Kunigakštystėje, *Menotyra*, 1999, Nr. 4(17), p. 19–26.
- ¹⁵ *BNIA*, f. 694, ap. 4, b. 5817, l. 3v.
- ¹⁶ *AGAD, AR*, dz. 29, b. 29; *BNIA*, f. 694, ap. 2, b. 10784, l. 5.
- ¹⁷ *AGAD, AR*, dz. 21, F-47; *LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 891, l. 75.
- ¹⁸ Žr.: E. Kowiecka, *Dwór „Najrzędniejszego w Polsce magnata“*, Warszawa, 1993, S. 115.
- ¹⁹ *BNIA*, f. 694, ap. 4, b. 5817, l. 26, 33v.
- ²⁰ *LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 877, l. 58.
- ²¹ 1760 11 28 meistrų, gaunančių išlaikymą iš Palenkės Bialos pajamų, sąrašas, *AGAD, AR*, dz. 29, b. 9.
- ²² *BNIA*, f. 694, ap. 4, b. 5817, l. 24, 26, 40v, 41v, 85v, 95v, 122, 132v, 170v, 193v, 221v; *AGAD, AR*, dz. 29, b. 29; *LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 867, l. 125; b. 870, l. 117; b. 873, l. 88; b. 887, l. 30.
- ²³ *BNIA*, f. 694, ap. 4, b. 5817, l. 60, 67v, 74v, 116, 156v, 173v.
- ²⁴ *BNIA*, f. 694, ap. 4, b. 5817, l. 103, 107.
- ²⁵ *BNIA*, f. 694, ap. 4, b. 5817, l. 206v; *AGAD, AR*, dz. 29, b. 29.
- ²⁶ 1719–1720 m. darbai minimi: *LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 1279; 1734–1736 m. darbai minimi: *BNIA*, f. 694, ap. 4, b. 5817; *LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 869; 1734 m. – *LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 877, b. 880; 1737 m. – *LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 889, 892; 1738 m. – *LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 867, 876, 877, 878, 879, 883; 1738–41 m. darbai *AGAD, AR*, dz. 29, b. 29; 1739 m. – *LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 881, 888; 1740 m. darbai – *LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 885; 1741 m. – *LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 871, 874, 882, 886; 1742 m. – *LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 870, 887; 1742 m. darbai – *LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 890; 1743 m. – *LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 873, 891; 1743–1744 m. – *LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 2491; 1743 m. – *LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 866, b. 873.
- ²⁷ Žr. S. Cybulskio laiškus J. F. Radvilai: *AGAD, AR*, dz. 5, b. 2426. Nedatuotama dokumente, kuris tikriausiai yra Mykolo Kazimiero Radvilos Žuvelės arba jo sūnaus Karolio Stanislovo valdymo laikų, išvardyti S. Cybulskio kurti darbai: karalių portretai, Vilniaus etmonienės, Vilniaus vaivados, ponios Murawkos ir daugybė kitų portretų (dalis tapytų pastele), atnaujintas „Vienos mūšis“, „Istorija“, įvairūs interjerų dekoravimo, auksavimo darbai (*BNIA*, f. 694, ap. 1, b. 64, l. 21-21v). Viename iš 1750 m. dokumentų jis minimas „lesiravęs“ J. F. Radvilos statulą (*LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 894, l. 27v).
- ²⁸ 1752 m. Rosowskio, S. Cybulskio ir kt. atlikti darbai minimi: *LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 900; 1754–1755 m. darbai – *LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 898, 899.
- ²⁹ *LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 899, l. 22v, 25, 25v, 26, 30v, 33v, 35v, 37v, 42v, 43.
- ³⁰ *LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 899, l. 1v, 2v, 9v, 10, 20v, 22, 30v, 31v, 33v.
- ³¹ 1754–1755 m. tapytojų darbai žr.: *LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 899.
- ³² Istoriografijoje minėtos J. Fulchi, K. Gadomskio sutartys, saugomos *AGAD, AR*, dz. 21, F-47, G-5.
- ³³ Galbūt tapatintinas su Palenkės Bialoje minimu M. Stefański.
- ³⁴ *AGAD, AR*, dz. 21, F-47.
- ³⁵ *AGAD, AR*, dz. 29, b. 29. Italas tapytojas dvaro dokumentuose minimas ir 1741–1743 m., *BNIA*, f. 694, ap. 2, b. 10784, l. 17v, 36v.
- ³⁶ *BNIA*, f. 694, ap. 4, b. 5817, l. 67v, 76. 1734 m. Rosowskis gavo drobės „auksinio“ kambario apmušalams. 1737 m. W. Sczerbińskis gavo apmušalų „kiniškai tapybai“, *LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 892, l. 68.
- ³⁷ *LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 891, l. 74.
- ³⁸ S. Cybulskio laiškas J. F. Radvilai 1757 08 17 iš Palenkės Bialos, *AGAD, AR*, dz. 5, Nr. 2426, p. 12–13.
- ³⁹ Laiške J. F. Radvilai S. Cybulskis skundėsi pinigų trūkumu popieriui, kuris esąs reikalingas „aby doskonałej mógł wyperfektować rzemiosło moje“, *AGAD, AR*, dz. 5, b. 2426, l. 3.
- ⁴⁰ *AGAD, AR*, dz. 5, b. 2426, l. 9, 10.
- ⁴¹ *AGAD, AR*, dz. 5, b. 2426, l. 11. S. Cybulskis atsižvelgė į individualius mokinių polinkius, pvz., J. F. Radvilai minėjo B. Nawrockio norą tapyti peizažus.
- ⁴² Pats S. Cybulskis, dar mokydamasis Gdanske, siekė parodyti J. F. Radvilai savo gebėjimus, todėl siuntė jam šv. Magdalenos atvaizdą: „posyłam także godny z niegodnych rąk pochodzący wizerunek, to iest obraz

- Magdaleny Św., w którym ile mogła, tyle allaborowała sztuka moja“, *AGAD, AR*, dz. 5, b. 2426, l. 1.
- ⁴³ *AGAD, AR*, dz. 5, b. 2426. 2426, p. 13.
- ⁴⁴ *LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 899, l. 8, 11v, 15, 31v, 45v.
- ⁴⁵ Pvz., B. Nawrockis, anot S. Cybulskio, atliko ir įvairius sunkius darbus dvare, *AGAD, AR*, dz. 5, b. 2426, l. 13.
- ⁴⁶ *BNIA*, f. 694, ap. 2, b. 10796, l. 64v.
- ⁴⁷ Iš 8 mokinių, kuriuos 1747–1757 m. mokė S. Cybulskis, tik keli nemetė tapybos mokslų. Mironas pasirodė, anot S. Cybulskio, negabus tapybai; Paszkiewiczzius, Matusewiczzius, Johanas, drožėjo Kondrato sūnus Jėdzejus irgi metė tapybos mokslus ir perėjo mokytis kitų amatų. P. Boguckis perėjo pas tapytoją J. F. Dietzą (Tyc). A. Szurawskis nepakankamai galėjęs „tobulintis tapyboje“ dėl kitų dvare jam patikėtų darbų, mažai mokėsis ir B. Nawrockis, nes atliko kitus darbus dvare (*AGAD, AR*, dz. 5, Nr. 2426, p. 12–13).
- ⁴⁸ W. Szczerbińskiškas jau 1742 m. minimas kaip savarankiškas tapytojas, *AGAD, AR*, dz. 25, b. 129, l. 10.
- ⁴⁹ *LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 907, l. 41. Tiesa, jo išlaikymui skirti pinigai (vienas auksinas) vis dar buvo mažesni už kitų tapytojų ir prilygo mokiniui skirtam išlaikymui.
- ⁵⁰ *BNIA*, f. 694, ap. 4, b. 5817, l. 74v.
- ⁵¹ Šaltinyje jis įvardytas kaip N. Dyszkiewiczzius iš Palenkės Bialos, *BNIA*, f. 694, ap. 2, b. 9375, l. 1.
- ⁵² „Z profesji lakier do farbowania w wozowni i prostego malowidla zgodny, ma chłopca, żadał przed tym zawsze do Białej powrócić“, *BNIA*, f. 694, ap. 2, b. 9375, l. 1.
- ⁵³ Naudotas medžiagas liudija izdo išlaidų kvitai, *LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 866, 867, 869–894, 898, 900, 2491; *AGAD, AR*, dz. 29, b. 29; *BNIA*, f. 694, ap. 4, b. 5817.
- ⁵⁴ *AGAD, AR*, dz. 29, b. 29; *BNIA*, f. 694, ap. 2, b. 10784, l. 2; *LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 870, l. 77; b. 871, l. 117; b. 879, l. 63, 64; b. 892, l. 49; b. 899, l. 23, 25, 35, 36, 40; b. 879, l. 64; b. 900, l. 58; b. 882, l. 33, 34; b. 886, l. 104, 105.
- ⁵⁵ *BNIA*, f. 694, ap. 4, b. 1980, l. 98v.
- ⁵⁶ Iš Varšuvos ir Gdanskio jie vežti ir kt. didikų, pvz., Jano Klemenso Branickio, užsakymu, (E. Kowiecka, ten pat, s. 120). Iš Karaliaučiaus – dažai LDK etmono Mykolo Kazimiero Radvilos Žuvelės tapytojams, *BNIA*, f. 694, ap. 4, b. 2019, l. 44–44v.
- ⁵⁷ *AGAD, AR*, dz. 5, b. 2426, l. 9.
- ⁵⁸ *LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 900, l. 1–25. 1752 05 30 dvaro išlaidose minimi dažai, skirti Rosowskiui Orlios (?) cerkvės ikonoms tapyti ir atnaujinti: 1 svaras švino baltojo, 3 lotai nesmulkinto cinoberio, 1 svaras auripigmento, 1 lotas žalios žemės, 1 svaras šviesios ochros, 1 svaras tamsios ochros (*LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 900, l. 23).
- ⁵⁹ *AGAD, AR*, dz. 5, b. 2426, l. 10; *LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 899, l. 8v, 22.
- ⁶⁰ *LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 900, l. 4.
- ⁶¹ *LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 900, l. 10.
- ⁶² S. Cybulskiiui 1752 m. mokėta ordinarija žr.: *LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 925, l. 1v. 1759 m. ordinarija: *LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 926, l. 1v.
- ⁶³ *AGAD, AR*, dz. 21, F-47.
- ⁶⁴ W Karkucińska, ten pat, s. 23.
- ⁶⁵ Pvz., 1759 m. tarp jo dvariškių vieniečių minimas Ticianas do Vecelle, kuris pagal kontraktą turėjo gauti 150 raudonųjų auksinų ir kuriam buvo likusi 4538 auksinų ir 27 grašių skola, *BNIA*, f. 694, ap. 4, b. 1940, l. 70.
- ⁶⁶ *BNIA*, f. 694, ap. 2, b. 10766, l. 46v.
- ⁶⁷ Pvz., 1736 m. 800 auksinų alga gavo tik vienas šlifuo-tojas, kiti šlifuo-tojai – po 40 auksinų, *BNIA*, f. 694, ap. 2, b. 10766, l. 47.
- ⁶⁸ LDK dvaruose meistriui dažnai buvo duodami pinigai ir išlaikymas, kuriais jis dalijosi su mokiniu.
- ⁶⁹ *BNIA*, f. 694, ap. 2, b. 10796, l. 64v.
- ⁷⁰ *BNIA*, f. 694, ap. 2, b. 10770, l. 18, 22, 53, 56, 59, 62, 65, 73v.
- ⁷¹ *BNIA*, f. 694, ap. 2, b. 10766, l. 50–137; *LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 907, l. 41.
- ⁷² *LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 911, l. 1; *BNIA*, f. 694, ap. 2, b. 10766, l. 50–137.
- ⁷³ *AGAD, AR*, dz. 21, G–5.
- ⁷⁴ „Komórka w officynach na dole w sieniach, gdzie Pan Fiszer malarz“, *LVIA*, f. 594, ap. 1, b. 877, l. 63.
- ⁷⁵ *AGAD, AR*, dz. 23, teka 9, plik 1.
- ⁷⁶ *AGAD, AR*, dz. 25, b. 129, l. 10. S. Cybulskis XVIII a. pabaigoje taip pat gyveno mūriniame name Palenkės Bialoje, kurį jam buvo dovanojęs Vilniaus vaivada Mykolas Kazimieras Radvila Žuvelė. Tai jis mini rašte K. S. Radvilai (*BNIA*, f. 694, ap. 1, b. 64, l. 26v). Tikėtina, kad jis tapo vienu iš labiau pasiturinčių miesto gyventojų. Apie jo turtinę padėtį daugiau žinoma iš vėlyvesnių, Karolio Stanislovo Radvilos laikų, dokumentų. 1764 m. dėl apiplėšimo Palenkės Bialoje pareiškė patyręs 3551 auksino ir 25 grašių nuostolį, daugiausia tarp surašytų nuostolius patyrusių Palenkės Bialos gyventojų (*LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 907). Rašte K. S. Radvilai pats S. Cybulskis mini dėl Maskvos kariuomenės plėšimų turėjęs 3149 auksinų nuostolį (*BNIA*, f. 694, ap. 1, b. 64, l. 26). 1765 10 06 Palenkės Bialoje S. Cybulskis priminė Karoliui Stanislovui Radvilai apie turėtą teisę į mūrinį namą ir palivarką bei prašė tą teisę patvirtinti (*AGAD, AR*, dz. 5, b. 2426, l. 15).
- ⁷⁷ *BNIA*, f. 694, ap. 4, b. 5817.
- ⁷⁸ J. Kowalczyk, ten pat, 1995, s. 27.
- ⁷⁹ *LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 900, l. 1–25; b. 911, l.1; b. 915, l. 31, 39v.
- ⁸⁰ *LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 899, l. 1v–51v.
- ⁸¹ *LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 907, l. 41.
- ⁸² 1734 m. jis minimas *BNIA*, f. 694, ap. 4, b. 5817, l. 33v, 40v, 52, 53, 55v, 60v.
- ⁸³ Wilkowskis pirmą kartą O. Radvilienės dvare paminėtas 1723 m. (*LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 1270, l. 187). S. Cybulskis, Wilkowskis minimi Mykolo Kazimiero Radvilos Žuvelės dvare gavę išlaikymą iš Palenkės Bialos izdo 1761 m. (*LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 907, l. 46). S. Cybulskis minimas gavęs pinigus už darbą iš Karolio Stanislovo Radvilos izdo ir 1770 m. (*LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 907, l. 61, 63). 1755 m. minima už darbą Kondratui ir Rosowskiui J. F. Radvilos neišmokėta skola (*LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 907, l. 9). Wilkowskis, Kondratas minimi gavę išlaikymą iš Palenkės Bialos izdo 1760 m. (*LVIA*, f. 459, ap. 1, b. 907, l. 41).
- ⁸⁴ *BNIA*, f. 694, ap. 4, b. 1940, l. 70v, 72. Apie tai, kad S. Cybulskis dirbo Radviloms nuo vaikystės per 30 me-

tu, mini jis pats rašte K. S. Radvilai (*BNLA*, f. 694, ap. 1, b. 64, l. 26).

⁸⁵ Šaltinyje įrašytas kaip tapytojas ir drožėjas.

⁸⁶ Šaltinyje įrašytas kaip drožėjas.

⁸⁷ Užmokestį atsiėmė tapytojo žmona Aleksandrowa, tapytojas tikriausiai mirė prieš 1636 06 28.

Aistė Paliušytė

THE BUSINESS OF PAINTING IN BIAŁA PODLASKA IN THE 18TH CENTURY

S u m m a r y

This article discusses the economic conditions for artistic creation in Biała Podlaska, which was owned by the Radvila family, in the 18th century. The article is mainly based on previously unstudied financial and household documents of Ona Sanguškaitė Radvilienė (1676–1746), wi-

fe of the chancellor of the Grand Duchy of Lithuania, and her son Jeronimas Florijonas Radvila (1715–1760), cupbearer and flagbearer of the Grand Duchy of Lithuania. The paper provides a description of the commissions given to the painters and the material used for their production and discusses the principles of painters' training and the contribution of some painters (Fischer, Stefan Cybulski and others) to the training of masters. It also describes the methods of payment for the painters' work. By comparing the pay rates of various painters that worked at the manor, the author explains the criteria for their work evaluation and discusses the issues of their financial position. In addition, the article reveals the importance of economic working conditions for the formation of a group of painters and decorators, which was among the longest-functioning groups in the manors of the Grand Duchy of Lithuania in the 18th century.